

advocacy

LaTeX: een newbie-ervaring

abstract

Hoe ik een LaTeX-adept werd; argumentatie pro LaTeX en contra zijn grafische concurrenten: Word en OpenOffice.

Inleiding

Reflecterend op de weg die ik heb afgelegd om uiteindelijk bij LaTeX aan te komen, kan je niet anders dan verwonderd zijn. Want na negen jaar werken met diverse varianten van grafische tekstverwerkers ben ik nu tevreden met mijn prestatie die ik maak met een simpele editor. Graag vertel ik je ‘hoe het zover is kunnen komen’ ;-), waarom ik uiteindelijk met LaTeX werk en geef ik graag nog enkele aanbevelingen voor newbies.

Kleine routebeschrijving

Het is gek om te bedenken dat ik zo’n tien jaar terug mijn thesis heb verwerkt met een elektronische typemachine met geheugen. Van opmaak was niet veel sprake. Ik beschikte slechts over twee typmagrietwielen die gebruikt werden voor respectievelijk gewone tekst en voetnoottekst. Door te werken met hoofdletters, onderstrepen en vet kon uniforme lay-out worden aangebracht. Voor mijn studentenbudget was dit wonder van techniek een prijzige aankoop. Financiële argumenten hebben toen de doorslag gegeven want de veredelde typemachine kostte toen maar de helft van een PC zonder software (jawel het tijdperk van de i286) en was zelfs drie keer goedkoper dan een Mac. Gevolg van het budgetteren is dat ik nu enkel een getypte versie heb van mijn thesis en de digitale variant enkel kan geraadpleegd worden op de typemachine die de tekst mooi presenteert op een scherm van 10 regels hoog. Conversie naar PC of Mac is niet mogelijk.

Het eerste schooljaar dat ik les gaf maakte ik op deze machine mijn — weinige — cursusmateriaal. Maar de informatica was niet langer te stuiten: een tweedehands PC gekocht met daarop Word6. Een wereld van mogelijkheden ging open. Meerdere lettertypes, invoegen van clipart, landscape afdrukken, uitwisselen van documenten ... Het nodige overtypwerk werd erbij genomen als ook de eerste strubbelingen met nukkige software.

Groot was m’n opluchting toen de opvolger Word97 verscheen. Dit pakket had duidelijk meer onder de motorkap. M’n enthousiasme leidde zelfs tot het delen van m’n opgedane kennis. In de scholengroep waar ik werkzaam ben, gaf ik meerdere navormingssessies Word97.

Het gratis pakket Staroffice 5.1 wist mij te verleiden om over te stappen. Niet enkel omdat het gratis is, maar ook omdat het een platform-onafhankelijk programma is. Staroffice was/is immers ook verkrijgbaar voor Linux, een besturingssysteem dat vanaf 1999 meer en meer mijn aandacht kreeg. Gelukkig is de dochter: OpenOffice [13] in zijn huidige toestand heel wat stabiel en sneller.

De eerste stappen met LaTeX dateren van rond de milleniumwende. Toen echter kreeg het een onvoldoende en heb ik het lang niet gebruikt. De steile leercurve was er op dat ogenblik teveel aan, de tijd ontbrak om alles op het net op te zoeken. Pas nadat er bij een samenwerkingsverband met linux-vrienden werd geopteerd om documenten aan te maken in LaTeX, heb ik het echt weten waarderen. Het begin was even doorbijten totdat de

basisprincipes geleerd waren. Nadien kreeg ik mijn werk gedaan. Maar zoals altijd wenst men meer: speciale hoofding, aangepaste paginavoetnoten, invoegen van afbeeldingen met tekstomloop, conversie naar html en pdf... De zoektocht naar meer informatie op internet en usenet was begonnen.

Waarom overstappen?

Naast de ‘sociaal-gedwongen’ overstap naar LaTeX zijn er meerdere argumenten waarom ik niet afkerig ben van LaTeX.

Emotioneel

WYSIWYG mag dan als slogan vlot verkopen, het werkt toch niet zoals beloofd. Pagina-eindes die niet meer weg te halen zijn, afbeeldingen die maar niet op de juiste plaats willen blijven staan, opmaak die verdwijnt na het knippen/plakken in een ander bestand, hoofdingen die ‘plots’ de standaardstijl niet meer respecteren, enzovoorts... Al deze ellende begint je na verloop van tijd de keel uit te hangen. Gekoppeld aan het gevoel dat jij moet voldoen aan de software in plaats van omgekeerd, leidt dit bij mij tot de conclusie dat WYSIWYG-software niet ‘optimaal’ is.

Een ander belangrijk emotioneel aspect is toch wel het esthetisch verschil tussen pagina’s opgemaakt met LaTeX en die van een grafisch tekstverwerkingsprogramma. Daar kan je alleen maar jaloers op worden.

Economisch

Je zou het nauwelijks verwachten dat ook een Vlaming naar zijn portemonnee kijkt. En toch... Schaf je je verschillende versies aan van het officepakket van de marktleider dan mag je tweejaarlijks een behoorlijk bedrag op tafel leggen. Je kan het natuurlijk wel bij het oorspronkelijke product houden van een tiental jaar terug maar dan is het hopen dat je collega’s niet upgraden naar meer recente versies. Jij zal dan onmogelijk hun document kunnen openen. Om nog maar te zwijgen van de restrictieve licenties, de Rights Management Services en de verplichte upgrade van het totale Windows besturingssysteem die de maker van het meest verspreide office-pakket zal inbouwen in zijn nieuw product.¹ Niet te vergeten natuurlijk de aanschaft van een virusscanner want deze documenten blijken soms ‘beestjes’ in zich te dragen.²

Als tijd geld is, dan is de overstap naar LaTeX zeker aan te raden. Door het gescheiden houden van inhoud en vormgeving spaart mij dit heel wat uurtjes oplapwerk uit. Niet enkel voor mijn eigen documenten maar ook deze die ik ontvang van collega’s. Immers door printerinstellingen, aanwezige lettertypes, enzovoorts... verschilt een Word-document op twee verschillende computers.

Tekstverwerkingsprogramma’s zorgen voor het nodige comfort om op een efficiënte wijze je resultaat (in mijn geval: een cursus godsdienst) te verwezenlijken. Men kijkt graag naar dit gebruiksgemak en gaat al te vaak voorbij aan de effecten van het gebonden zijn aan een bepaald programma op lange termijn. Ben je zeker dat je na twintig jaar je documenten nog kan openen? Hoeveel geld zul je in die tijd gespendeerd hebben aan ‘noodzakelijke’ upgrades? Stel dat de producent van het programma failliet gaat: beschik je over voldoende conversiemogelijkheden om dit naar een ander programma over te brengen? Al-

1. voor de nieuwe versie van Word2003 plant Microsoft een nieuwe documentindeling. Het zal voor mensen van de ‘oude’ versie onmogelijk zijn de nieuwe versie te openen en te bewerken. Ook zal de conversie van Word-documenten door andere grafische tekstverwerkingsprogramma’s zal niet meer mogelijk zijn. [17]

2. Gelukkig bestaat er voor mensen die liever grafisch werken een gratis office-pakket dat zeker niet moet onderdoen voor zijn commerciële tegenhangers. Openoffice [13] is niet enkel kostenloos, het realiseert bovendien nog één van mijn principiële doelstellingen.

lerlei zaken die je in overweging moet nemen, wil je niet gebonden zijn aan één bepaalde producent. Niet enkel de grafische tekstverwerkers lijden aan dit euvel. Ook bepaalde \TeX -varianten zijn van commerciële aard.

Economisch betekent ook dat je software gewoon moet werken. Wat ben je met een Office-pakket waar je jezelf continu moet herinneren om tijdig op te slaan omdat een crash op de minst verwachte, meest ongelegen tijdstippen kan plaatsvinden. Anders uitgedrukt: crashes genereren altijd een vorm van verlies. Zij het in verlies van typtijd of inspirerende gedachten ‘van het moment’ die verloren zijn gegaan.

Principieel

\LaTeX is ‘Vrije software’. Dit betekent dat elke gebruiker het recht heeft om de software te gebruiken, kopiëren, verspreiden, bestuderen, veranderen en verbeteren.³ Het resultaat hiervan is zichtbaar in de opkomst van het GNU/Linux-besturingssysteem: een juweeltje van OS dat naast de kernel een gans scala aan vrije software omvat. Deze GNU-gedachte brengt een ‘ecosysteem’ tot stand waar mondiaal mensen werken aan software die voor iedereen beschikbaar is. Hierdoor ontstaat niet een — wat sommigen noemen — ‘communistische’ variant van software maar brengt het betere kwaliteit tot stand. Bovendien ontstaat zo een schare aan mensen die zich willen inzetten voor het project en is vanaf een bepaald ‘point of no return’ ook de overlevingskans vergroot. Herman Bruyninckx, prof aan de K.U. Leuven en heftig voorstander van vrije software, heeft heel wat argumenten [14] in het voordeel van Open Software.⁴ Producten gebaseerd op \TeX die niet open zijn, beveel ik niet aan bij vrienden die ook met een \TeX -variant willen beginnen. Een uitspraak die erg cru lijkt. Uiteindelijk komt het neer op je niet laten inpalmen door een producent die je afhankelijk wil maken van zijn software.⁵ Voor je het weet ben je vastgeklonken aan één bepaald product. Naast een vlotte interface is het wijs om oog te hebben voor duurzaamheid op lange termijn.⁶ Het voordeel van een open standaard is bekend. Internet heeft er zijn bestaan aan te danken. Juist door het feit dat iedereen de technische aspecten van de standaard ter inzage heeft, kan het niet gemonopoliseerd worden door één bepaalde fabrikant. Het naleven van een standaard garandeert een langere levensduur van de software: standaarden worden pas vervangen als er technologische nood aan is, niet als één of ander bedrijf verwacht er commercieel voordeel uit te halen. Daarom ook is \LaTeX zalig om mee te werken. Je bent gerust dat:

1. heel veel mensen werken met de software en je dus altijd wel ergens terecht kan met je vragen
2. de software wordt uitgebreid en onderhouden

3. \LaTeX is opgenomen in de lijst van de vrije software [1]. Meer info over vrije software is te vinden op [2]

4. Je kan het eens nalezen op [15] Op [4] krijg je nog enkele argumenten mee voor efficiënt ICT-gebruik die ook deels ook opgaan voor de \LaTeX -gebruiker. Ook op [8] krijg je argumenten mee waarom een pakket als \LaTeX te verkiezen is boven een WYSIWYG.

5. Voor extra argumenten: zie supra, het internetartikel van Dhr. Bruyninckx

6. Naast open standaarden bestaat er inderdaad ook open content. Een thema dat we hier buiten beschouwing laten.

Richard M. Stallman, Linus Torvalds, and Donald E. Knuth engage in a discussion on whose impact on the computerized world was the greatest.

Stallman: *God told me I have programmed the best editor in the world!*

Torvalds: *Well, God told me that I have programmed the best operating system in the world!*

Knuth: *Wait, wait – I never said that.*

From rec.humor.funny. submitted by ermel@gmx.de
(Erik Meltzer)

3. zonder de bedoeling om je financieel uit te knijpen als een citroen
4. en je weet dat je kennis van het pakket niet weggeërodeerd zal zijn na de volgende o-zo-noodzakelijke update.

It takes guts to LaTeX

LaTeX is niet voor iedereen. Volgens mij zijn er enkele basisvoorwaarden waaraan je moet voldoen om met LaTeX te kunnen werken. Voor alle duidelijkheid: spreek hier enkel vanuit mijn ervaring met TETEX, de UNIX-variant.

1. WYSIWYG geeft je het gevoel alsof je controle hebt over de software en je eindproduct dat je maakt. Je hebt een instant-kijk op je eindproduct. Met een paar muisklikken boks je een tekst in elkaar die voldoet aan je inhoudelijke en esthetische normen. Om de stap te zetten naar een programma dat je terugwerpt naar het inhoudelijke en het esthetische voor eigen rekening neemt, is veel moed en lef gevraagd. Als je die stap kan maken, ben je goed op weg om ook LaTeX een kans te geven.
2. Wil je een serieuze inspanning leveren om je teksten, artikels, boeken ... ook op esthetisch vlak een voltreffer te maken, dan kan LaTeX je 'companion' zijn.
3. Je moet durven in te gaan tegen de algemene mentaliteit van collega's en vrienden die grafisch nog altijd gelijkstellen met superieure programma's. Bovendien wordt een Worddocument gezien als een 'standaard'.⁷ Het is bijna ongehoord om een alternatief te formuleren.
4. Als je de beslissende keuze maakt om te gaan voor jouw eindproduct en niet voor het programma waarmee het moet gemaakt worden, dan ben je op de goede weg.
5. Uiteindelijk: als je HTML kan schrijven in een editor: waarom dan ook niet LaTeX?

Startblok voor nieuwe benen

Nuttige tips die je kan geven als iemand aan LaTeX begint. Anders uitgedrukt: om de frustratiedrempel te verlagen is het goed om:

1. Op weg gezet te worden met iemand die reeds LaTeX kent.
2. Of je kan je natuurlijk inschrijven op de mailinglijst van de NTG.⁸ Ook in de (engels-talige) discussiegroep comp.text.tex is er heel wat info te vragen (en te vinden).
3. Zoek eerst documentatie op en vooral: lees ze aandachtig. Heel wat documentatie is reeds online te vinden. Naast de NTG-site [11] kan je ook je inspiratie opdoen bij [9] en [16] Een algemene beginnersinleiding op LaTeX is te vinden op [7] De elektronische versie van MAPS [10] is ook niet te versmaden.
4. Wil je na de eerste stappen heel specifiek gaan werken dan zijn de boeken van onder andere Leslie Lamport [6] en Michel Goossens [3] uitstekende begeleiders. Ook *A Guide to LATEX* [5] krijgt positieve recensies.⁹ Je kan ze kopen of — goedkoper — bij de bibliotheek ontlenen (eventueel via het bibliotheek-uitleensysteem.)
5. Weet ook dat er bij LaTeX onopgeloste mysteries blijven bestaan. De meest hardnekkige W-vragen die je zal blijven stellen zijn:

7. Wat het uiteraard niet is omdat de specificaties niet zijn.

Zie ook <http://www.openstandaarden.be/teksten/definitie>

8. Inschrijven kan op [12]

9. De meeste van deze boeken krijgen in het voorjaar van 2004 een update.

- Wanneer verschijnt LaTeX3?
- Waarom werken niet meer mensen met dit systeem?
- Waarom enkel EPS in LaTeX en niet JPG?
- Waar ergens op de CTAN-server?
- Waar is mijn fontmap en hoe gebruik ik nu die fonts?
- Wat is het verschil met XML en welke is nu de beste?
- Wie maakt die LaTeX-packages en waarom?
- Waar vind ik voorbeeld-PDF's?
- Welke editor/front-end is gemakkelijker dan Vi?

Referenties

- [1] <http://www.gnu.org/directory/all/>. Lijst van vrije software.
- [2] <http://www.gnu.org/home.nl.html>. Nederlandstalige gnu-site.
- [3] Michel Goossens, Frank Mittelbach, and Alexander Samarin. *The LaTeX companion*. Addison-Wesley, 1994.
- [4] <http://people.mech.kuleuven.ac.be/~bruyninc/efficiente-ict/#achtergronden>. Argumentatie waarom open standaarden te verkiezen zijn boven propriëtaire in het uitwisselen van documenten.
- [5] Helmut Kopka and Patrick W. Daly. *A guide to LaTeX2e: Document Preparation for Beginners and Advanced Users*. Addison-Wesley, third edition, 1999.
- [6] Leslie Lamport. *LaTeX: a document preparation system*. Addison-Wesley, second edition, 1994.
- [7] <http://ludit.kuleuven.be/software/latex/>. Introductiepagina LaTeX van de K.U. Leuven met heel wat interessante links voor newbies.
- [8] <http://www.northernjourney.com/opensource/newbies/newb020.html>. Introductie voor LaTeX-newbies die gebruik maken van linux.
- [9] <http://www.win.tue.nl/latex/documentation.html>. Uitgebreide Nederlandstalige documentatie over LaTeX.
- [10] <http://www.ntg.nl/maps/electromaps.html>. Elektronische versie van het ledenblad van de NTG: degelijke info.
- [11] <http://www.ntg.nl/whatislatex.html>. Wat is LaTeX?
- [12] <http://www.ntg.nl/mail.html>. Bekende site van de Nederlandstalige Tex Gebruikersgroep ;-).
- [13] <http://www.openoffice.org>. OpenOffice homepage.
- [14] <http://people.mech.kuleuven.ac.be/~bruyninc/>. Homepagina van Dhr. Bruyninckx, heftig voorstander van de open-source gedachte in Vlaanderen.
- [15] <http://people.mech.kuleuven.ac.be/~bruyninc/ictvisie.html>. ICT-visie van Dhr. Bruyninckx, pleidooi voor open formaten en open software.
- [16] <http://theory.uwinnipeg.ca/localfiles/infofiles/teTeX/>. Veel (Engels-talige) links en vooral info over TeX maar vooral over LaTeX.
- [17] <http://www.aaxnet.com/editor/edit029.html#office>. About conversion of Word documents.